

Atıf/Citation: Yılmaz, M., Toprak, M. & Yegül, M. S. (2025). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin Arapça sözlük kullanımına yönelik tutumları: Çukurova Üniversitesi örneği. *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD)*, 8 (2), 889-907. DOI: <https://doi.org/10.37999/udekad.1679449>

Mehmet YILMAZ*

Mustafa TOPRAK**

Mehmet Sıddık YEGÜL***

**İLÂHİYAT FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN
ARAPÇA SÖZLÜK KULLANIMINA YÖNELİK
TUTUMLARI: ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
ÖRNEĞİ**

**ATTITUDES OF FACULTY OF THEOLOGY
STUDENTS TOWARDS THE USE OF ARABIC
DICTIONARIES: ÇUKUROVA UNIVERSITY
EXAMPLE**

ÖZET

Araştırma, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin Arapça sözlük kullanımına yönelik tutumlarını, akademik başarılarına etkisini ve karşılaştıkları zorlukları incelemeyi amaçlamaktadır. 510 öğrenci üzerinde gerçekleştirilen anket verilerine dayanan çalışma, öğrencilerin büyük çoğunluğunun (433 kişi ile %84,9'nun) Arapça sözlük kullandığını ve bunlar arasında dijital sözlüklerin daha fazla tercih edildiğini ortaya koymaktadır. Öğrencilerin sözlükleri ağırlıklı olarak Arapça ifadelerin Türkçe karşılıklarını bulmak amacıyla kullandıkları, kullanım sıklığının ders gereksinimleriyle doğrudan ilişkili olduğu ve en çok fakülte ile ev ortamında sözlüklerden yararlandıkları belirlenmiştir. Araştırmada, öğrencilerin sözlük kullanımını etkileyen temel faktörler arasında kullanım kolaylığı, erişilebilirlik ve içerik zenginliği gibi unsurlar öne çıkmaktadır. Ayrıca, öğrencilerin sözlük kullanımına ilişkin tutumlarının, Arapça öğrenme süreçlerine olan etkileri incelenmiş ve bu bağlamda sözlük kullanım stratejilerinin geliştirilmesine katkı sağlanması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda, öğrencilerin karşılaştıkları zorlukların giderilmesine yönelik eğitim politikaları ve müfredatın geliştirilmesine, teknolojik altyapının iyileştirilmesine, öğretmen ve öğrenci farkındalığının artırılmasına dair bazı öneriler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Arapça Sözlük, Sözlük Kullanma Alışkanlığı, İlahiyat Fakültesi Öğrencileri

ABSTRACT

This study aims to examine the attitudes of students from the Faculty of Theology at Çukurova University toward the use of Arabic dictionaries, the impact of dictionary uses on their academic performance, and the challenges they encounter in this context. Based on survey data collected from 510 students, the findings reveal that a significant majority (433 students, or 84.9%) use Arabic dictionaries, with a marked preference for digital dictionaries. It was determined that students primarily use dictionaries to find the Turkish equivalents of Arabic expressions, that the frequency of use is closely related to course requirements, and that dictionaries are most commonly used in faculty and home settings. The research identifies ease of use, accessibility, and content richness as the primary factors influencing dictionary use. Furthermore, the study explores how students' attitudes toward dictionary use affect their Arabic language learning processes and aims to contribute to the development of effective dictionary use strategies. In this regard, several recommendations are proposed, including the improvement of educational policies and curricula, enhancement of technological infrastructure, and increased awareness among both teachers and students to address the challenges faced by learners.

Keywords: Arabic Dictionary, Dictionary Using Habit, Faculty of Theology Students

* Sorumlu Yazar, Öğr. Gör. Dr., Çukurova Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Adana/Türkiye. E-posta: ahmetmiselim@gmail.com / Corrsponding Author, Lecturer, PhD, Çukurova University, Faculty of Theology, Adana/Türkiye. E-mail: ahmetmiselim@gmail.com

** Öğr. Gör. Dr., Çukurova Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Adana/Türkiye. E-posta: mustafahastoprak@hotmail.com / Lecturer, PhD, Çukurova University, Faculty of Theology, Adana/Türkiye. E-mail: mustafahastoprak@hotmail.com

*** Öğr. Gör. Dr., Çukurova Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Adana/Türkiye. E-posta: ms.yegul@gmail.com / Lecturer, PhD, Çukurova University, Faculty of Theology, Adana/Türkiye. E-mail: ms.yegul@gmail.com

Giriş

Kendini ifade etme ile metin veya şahıs gibi ikinci bir öğeyi anlama becerisi, bireyin bu alanlardaki kapasitesiyle doğrudan ilişkilidir. Bu kapasitenin sınırlarını belirleyen en önemli unsurlardan biri ise kelime hazinesidir. Herhangi bir dilin kullanıcısının, o dildeki tüm kelimelere tam anlamıyla hâkim olması mümkün değildir. Bu nedenle, okunan bir metinde veya dinlenen bir şarkıda, anlamı bilinmeyen ya da anlamının inceliklerine tam olarak vakıf olunmayan kelimelerle karşılaşılabilir. Aynı şekilde, konuşma veya yazma sırasında, bazı kelimelerin anlamı konusunda tereddüt yaşanabilir ya da tam olarak ifade edilmek istenen duygu veya düşüncüyü en iyi şekilde aktaracak kelime o anda akla gelmeyebilir. Bu durum, kelime bilgisini destekleyecek ve doğru kullanımı sağlayacak yardımcı kaynaklara her zaman ihtiyaç duyulduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Bu araştırmanın temel amacı, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin Arapça sözlük kullanımı alışkanlıklarını incelemek, bu alışkanlıkların dil öğrenme sürecine etkilerini ortaya koymak ve sözlük kullanımını etkileyen faktörleri belirlemektir. Özellikle Arapçanın İlahiyat eğitimi bağlamında taşıdığı kritik önem göz önünde bulundurulduğunda, doğru ve etkin sözlük kullanımının öğrencilere sağladığı katkıların anlaşılması, eğitim stratejilerinin geliştirilmesine de ışık tutacaktır. Araştırmanın bir diğer amacı, öğrencilerin Arapça sözlük kullanımındaki tercihlerine, sıklığına ve karşılaştıkları zorluklara dair kapsamlı veriler elde etmektir. Elde edilen bulgular, dil öğretiminde daha verimli sözlük kullanım alışkanlıklarını teşvik eden yöntem ve materyallerin geliştirilmesine katkıda bulunacaktır.

Arapça, klasik metinlerin anlaşılması, dini metinlerin yorumlanması ve İslam bilimleri alanında akademik araştırmalar yapılması için önemli bir dildir. Bu nedenle, Arapça öğrenim sürecinde sözlüklerin doğru ve etkin kullanımı, öğrencilerin dil becerilerini geliştirmelerine ve metinlerin anlamlarını doğru bir şekilde kavramalarına katkı sağlamaktadır. Bu araştırma, sözlük kullanımının dil öğrenme süreci üzerindeki etkilerini ele alarak, öğrencilere daha verimli ve bilinçli bir öğrenme deneyimi kazandırma konusunda rehberlik etmeyi amaçlamaktadır.

Diğer taraftan araştırmanın sonuçları üzerinden, sözlük kullanım alışkanlıklarını geliştirmek için eğitim politikalarına ve öğretim stratejilerine yönelik bazı öneriler sunulması amaçlanmaktadır. Böylece sözlük kullanımı ile ilgili tutumların ve zorlukların anlaşılması, çevrimiçi ve dijital sözlüklerin etkin kullanımı konusunda da yeni stratejiler sunabilir.

Araştırmanın Metodolojisi

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin Arapça sözlük kullanımına yönelik tutumlarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Nicel bir araştırma olan çalışma “ilişkisel” tarama (survey) modeline göre tasarlanmıştır. Tarama modeli, belirli bir grubun özelliklerini, inançlarını, tutumlarını veya davranışlarını sistematik bir şekilde betimlemeyi hedefleyen bir araştırma yöntemidir (Fraenkel vd., 2012, s. 142). Bu model, özellikle büyük gruplar üzerinde genellenebilir sonuçlar elde etmek amacıyla sıklıkla kullanılmaktadır (Creswell, 2014, s. 155). Öncelikle, araştırmada belge analizi yöntemi kullanılarak ilgili literatür incelenmiş ve çalışmanın kuramsal temeli oluşturulmuştur. Daha sonra, farklı değişkenler arasındaki ilişkileri ele alan nicel araştırma yöntemi ile veriler analiz edilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın yürütülmesinden önce etik kurul onayı alınmış olup çalışma,

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Alanında Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurul Başkanlığı'nın 11.03.2025 tarih ve 07 No.lu kararıyla etik açıdan uygun bulunmuştur.

Araştırmada tarama modelinin tercih edilmesinin temel nedeni, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin Arapça sözlük kullanımına ilişkin mevcut tutumlarını olduğu gibi betimlemek ve bu tutumların altında yatan nedenleri ortaya çıkarmaktır. Zira bu model, geçmişte veya halihazırda var olan bir durumu, herhangi bir müdahalede bulunmadan, kendi doğal koşulları içinde incelemeyi mümkün kılar (Karasar, 2017, s. 109). Bu bağlamda, araştırma kapsamında öğrencilerin Arapça sözlük kullanımına yönelik tutumları, var olan durumu yansıtacak şekilde analiz edilmiştir.

Ayrıca, tarama modeli, büyük örneklem grupları üzerinde uygulanabilirliği ve veri toplama sürecinin nispeten hızlı ve ekonomik olması nedeniyle tercih edilmiştir (Büyüköztürk vd., 2021, s. 189). Bu çalışmada da Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin Arapça sözlük kullanımına ilişkin tutumları, uygulanan anket ile toplanan verilere dayanarak analiz edilmiştir. Anket, katılımcıların Arapça sözlük kullanım sıklığı, kullanım amaçları ve sözlük kullanımına yönelik algıları gibi farklı boyutları merkeze alınacak şekilde tasarlanmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2023-2024 öğretim yılı verilerine göre Türkiye'deki İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinin birinci ve ikinci öğretiminde kayıtlı 119.892 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada 2024-2025 öğretim yılı verileri yayınlanmadığı için bir önceki yılın verileri esas alınmıştır. Bir önceki yılın sayısal verilerinin baz alınmasında bir sakınca olmadığı düşünülmüştür. Zira 2024-2025 öğretim yılından itibaren üniversitelerdeki ikinci öğretim kontenjanlarının kaldırılması kararına (YÖK 259-üniversitelerarası-kurul-toplantısı, t.y.) göre öğrenci sayılarının düşmüş olması örneklem evren içindeki oranının daha da artıracak, bu da geçerlik düzeyini destekleyecektir. 2024-2025 öğretim yılı bahar dönemi verilerine göre İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerindeki öğrencilerin 45.985'i bay, 73.907'si bayanlardan oluşmaktadır (Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, t.y.). Araştırmada örneklem, küme örneklem yöntemine göre oluşturulmuştur (Karasar, 2017, s. 153). Buna göre araştırmadaki örneklem grubu, 2024-2025 Akademik Yılı Bahar Dönemi'nde Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğrenim görmekte olan 510 öğrenciden oluşmaktadır. 119.892 kişilik bir evren için veri ve tabloların analizinin yapılabilmesi için 510 kişilik örneklem ortaya çıkmış olup bu şekildeki bir oran başta Karagöz olmak üzere alanın uzmanlarına göre uygun görülmektedir (Karagöz, 2016, s. 288). Araştırma aracı olan anket, farklı bölge ve şehirlerden gelen 512 öğrenciye uygulanmış, iki öğrenci uygulamanın başında çekilme hakkını kullandığı için veriler 510 öğrenci üzerinden analiz edilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Öğrencilerin demografik özelliklerini ve Arapça sözlük kullanımlarına dair tutamlarını belirlemek amacıyla araştırmanın yürütücüleri tarafından bir "anket formu" hazırlanmıştır. Bu form, literatürde yer alan benzer çalışmalar temel alınarak oluşturulmuştur (Büyüköztürk vd., 2021, ss. 45-50; Kardeş, 2016, ss. 507-519). Hazırlanan anket, eğitim bilimleri ile din eğitimi alanlarında uzman beş akademisyenin değerlendirmesine sunulmuş, onların önerileri doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılarak son haline getirilmiştir. Anket içerisinde seviye düzeylerini yoklayan soruların hazırlanmasında ise Arap Dili ve Belagati alanında yedi

akademisyenin görüşü alınmıştır. Bu seviye soruları bulgular ve tartışma başlığı altında diğer değişkenlerle olan ilişkisi bakımından analiz etmeye yöneliktir. Yapılan güncellemeler sonucunda, on bir adet demografik içerikli, altı adet sınıf düzeyine uygun kelime dağarcığı, beş adet sözlük sahipliği, altı adet sözlük kullanma alışkanlık ve davranışı, iki adet kelime defteri ve üç adet de sözlük kullanımı ile ilgili kişisel değerlendirme olmak üzere toplamda otuz üç adet sorudan oluşan anket formu uygulamaya hazır hale getirilmiş ancak bunlardan hepsi araştırmada değerlendirmeye tabi tutulmamıştır.

Veri toplama sürecinde zaman ve maliyet açısından verimliliği artırmak amacıyla anket formu dijital ortama aktarılmıştır. Hazırlanan çevrim içi formlar, gönüllülük esasına dayanarak araştırmaya katılan uluslararası öğrenciler tarafından bir ders süresi içinde doldurulmuş ve bu şekilde araştırma verileri toplanmıştır. Elde edilen verilerin analizinde betimleyici analiz yöntemleri kullanılmış olup, ayrıca verilerin daha iyi yorumlanabilmesi adına frekans analizi gerçekleştirilmiştir (Taşkın, 2023, s. 220).

Ayrıca, anket formu hazırlanırken öğrencilerin Arapça dil yeterlilik seviyeleri göz önünde bulundurularak, hazırlık sınıfı ile lisans sınıflarındaki öğrencilere yöneltilen soruların zorluk düzeyleri uyarlanmıştır. Bu amaçla, her sınıf düzeyine uygun kelime dağarcığını yoklamaya yönelik maddeler geliştirilmiş ve bu maddeler, Arap Dili ve Belagati alanında uzman akademisyenlerin görüşleri doğrultusunda yapılandırılmıştır. Böylelikle, anketin tüm katılımcı gruplar için adil ve geçerli bir ölçüm aracı olması sağlanmış, teknik olarak herhangi bir öğrencinin kendi seviyesini ölçmeyen bir soruyla karşılaşma ihtimali ortadan kaldırılmıştır.

Veri Analiz Yöntemi

Araştırmada elde edilen çoklu değişken analizleri IBM SPSS 25 programı ile elde edilmiştir. Öğrenciler tarafından verilen cevaplar maddeler halinde ayrı ayrı değerlendirilerek analiz edildikten sonra frekans ve yüzde türünden betimleyici istatistikler kullanılmıştır. Birden fazla cevap işaretlemesi mümkün olan maddelerinin analizi ayrı ayrı yapılmıştır. Çalışmanın hacmini büyütmemek adına çoklu cevap içeren maddelerin analizinde öne çıkan ilk üç tercih dikkate alınmıştır. Cevaplar incelendiğinde, öğrencilerin kendi cevaplarını yazma imkânı da sunan çoklu cevap sorularında öğrencilerin çok az bir bölümünün seçeneklere ek olarak kendi cevaplarını oluşturduğu görülmüştür. Bu sorularda öğrenciler kendi cevaplarını oluşturmuş olsa da verdikleri cevapların anket maddeleriyle bağlantılı olduğu görülmüştür. Dolayısıyla bu tür cevaplar için ikinci bir kategori oluşturulmayarak alakalı oldukları grupla değerlendirilmiştir (Tağa, 2022, s. 524).

Araştırma Bulguları ve Tartışma

Bu bölümde araştırmada elde edilen demografik bulgular ile öğrencilerin Arapça sözlük kullanımına yönelik tutumlarına dair bulgular tablolar halinde sunulduktan sonra her bir bulgu eleştirel olarak analiz edilerek tartışılmıştır.

Demografik Bulgular

Öğrencilere, aşağıda belirtilen demografik sorular yönlendirilerek elde edilen veriler n üzerinden yüzde ile de tablolara yansıtılmaktadır:

Tablo 1. Öğrencilerin Sınıflara Göre Dağılımı

No	Sınıf Seviyesi	n	%
1	Hazırlık sınıfı	112	22,0
2	1. Sınıf	129	25,3
3	2. Sınıf	94	18,4
4	3. Sınıf	90	17,6
5	4. Sınıf	85	16,7
	Toplam	510	100

Tablo 1'e göre lisans seviyesinde olan örneklemdeki öğrencilerin %22'si (112 öğrenci) zorunlu Arapça hazırlık sınıfı, %25,3'ü (129 öğrenci) birinci sınıf, %18,4'ü (94 öğrenci) ikinci sınıf, %17,6'sı (90 öğrenci) üçüncü sınıf, %16,7'si (85 öğrenci) ise dördüncü sınıf olmak üzere farklı sınıf seviyelerinde kayıtlı bireylerden oluşmaktadır. Bu verilere göre örneklemdeki gruplar yakın oranlarla dengeli dağılmış olup evreni de sağlıklı olarak temsil etmektedir.

Aşağıda, tablolar üzerinden örneklem grubunu detaylı olarak tanımlayan diğer bazı bulgular yer almaktadır.

Tablo 2. Öğrencilerin Daha Önce Medrese Eğitimi Alma Durumlarına Göre Dağılımı

No	Medrese veya Dini Eğitim Geçmiş	n	%
1	Evet	124	24,3
2	Hayır	386	75,7
	Toplam	510	100

Tablo 2'ye göre, katılımcıların yalnızca %24,3'ünün (124 öğrenci) medrese eğitimi aldığını gözlemlenmektedir. Bu oran, İlahiyat Fakültesi öğrencileri arasında geleneksel medrese eğitime sahip olanların azınlıkta kaldığını göstermektedir. Medrese eğitimi almış öğrenciler, klasik eğitim gelenekleriyle yetişmiş olmaları sebebiyle, Arapça sözlük kullanımında daha yerleşik ve geleneksel yöntemlere yönelebilmektedir. Bu durum, dil öğreniminde tarihsel ve kültürel bilgiye dayalı bir yaklaşım benimsemelerine yol açabilir. Öte yandan, medrese eğitimi almayan öğrencilerin, modern eğitim teknikleri ve dijital kaynaklarla beslenme eğiliminde olmaları beklentiler arasındadır. Ayrıca bu grubun, dijital sözlük uygulamaları ve güncel dil öğrenme araçlarına daha açık olmaları başka bir faktördür. Çeşitli eğitim geçmişlerine sahip öğrenciler arasında, Arapça sözlük kullanımına yönelik tutumlarda farklılıklar gözlemlenmesi, çalışmanın ilerleyen aşamasında demografik faktörlerin etkileşiminin analizini gerektirecektir.

Tablo 3. Öğrencilerin Yaş Aralığına Göre Dağılımı

No	Yaş Aralığı	n	%
1	20 yaş altında	105	20,6
2	20-25 arası	335	65,7
3	25-30 arası	18	3,5
4	30 ve yukarısı	52	10,2
	Toplam	510	100

Tablo 3'teki veriler incelendiğinde örneklem grubunda yer alan öğrencilerin %65,7'sinin (335 öğrenci) 20-25 yaş grubunda olduğu görülmektedir. Bu veriye göre ilgili grubun, öğrencilerin Arapça sözlük kullanımına yönelik tutumları sonucunu analiz etmede belirleyici bir etkiye sahip olacağını söylemek mümkündür. Bu, üniversite yaşamının dinamik ve genç bir nüfusu yansıttığını, dolayısıyla teknolojik ve dijital kaynaklara (örneğin elektronik sözlük uygulamaları) daha hızlı adapte olabilecek bir profilin mevcut olduğunu göstermektedir. Böylece öğrencilerin akademik başarıya ve eğitim süreçlerine odaklanırken Arapça sözlük gibi akademik araçların kullanımında yenilikçi yaklaşımlar sergileyebileceğini düşündürmektedir.

Tablo 4. Ailenin Gelir Durumuna Göre Dağılımı

No	Gelir Düzeyi	n	%
1	Çok düşük (10.000'den az)	89	17,5
2	Düşük (10.000-20.000 arası)	113	22,2
3	Orta (20.000-50.000 arası)	247	48,4
4	Yüksek (50.000-100.000 arası)	58	11,4
5	Çok yüksek (100.000'den fazla)	3	,6
Toplam		510	100

Tablo 4'e göre mod (en sık tekrar eden değer) %48,4 ile (247 öğrenci) aylık aile gelirinin Orta (20.000-50.000 arası) olduğu öğrencilerden oluşmaktadır. İkinci büyük grup %22,2 ile (113 öğrenci) "düşük" (10.000-20.000 arası) gelir düzeyine sahip hanelerden gelmektedir. Bu iki grup (%70,6) gelir düzeyi ile basılı sözlüğe erişim açısından değerlendirildiğinde basılı sözlük satın alma imkânlarının sınırlı olduğu, dolayısıyla dijital sözlükleri (ücretsiz ve çevrimiçi) daha çok tercih ettikleri sonucunu çıkarmak mümkündür.

Çok yüksek gelire sahip aileden gelen öğrenciler (%3) oranda dağılmıştır. Beklendiği üzere bu oran oldukça düşüktür. Eldeki veriler, öğrencilerin büyük çoğunluğunun ekonomik olarak dezavantajlı grupta yer aldığını ve gelir dağılımının dengesiz olduğunu göstermektedir. Hatta cevap olarak işaretlenmesi ihtimali düşük görülen gelir düzeyi (10.000'den az) çok düşük kategorisinden bile 89 öğrenci (%17,5) işaretleme yapmıştır. Buradan hareketle sosyal yardımlar, burslar veya destek programları ile ilgili alanda düşük ve çok düşük gelirli öğrencilere odaklanılması gerektiği söylenebilir.

Buraya kadar ki demografik verileri (cinsiyet, medeni hal, yaş dağılımı ve medrese eğitimi durumu vb.) dikkate alındığında birkaç değerlendirme yapmak mümkündür. Buna göre;

Öğrenciler, genç ve orta düzey gelirli aile profili sergilemektedir. Medrese eğitimi açısından bakıldığında azınlıkta kalan medrese deneyimine sahip öğrenciler ile modern eğitimle beslenen öğrenciler arasında, Arapça sözlük kullanımının yöntem ve tutumlarında farklılıklar bulunabileceği öne çıkan örneklem faktörleridir. Araştırmanın buraya kadarki demografik verileri, çalışmanın temelini oluşturan örneklemin genel olarak genç ve medrese eğitim almamış öğrencilere dayandığını ortaya koymaktadır. Bu değişkenliklerin, akademik başarı, dil becerileri ve dijital kaynaklara adaptasyon üzerinde de etkili olacağı öngörülmektedir.

Tablo olarak sunulmasa da öğrencilerden hane halkı ilkökul ve altı eğitim düzeyi olanların oranının %10, ortaokul eğitim düzeyi %26,1, lise eğitim düzeyi %34,7 üniversite ve üzeri eğitim düzeyi ise %28,4 olduğu tespit edilmiştir. İlk gruptaki öğrencilerin evde sözlük kullanımına yönelik bir alışkanlık veya teşvikle karşılaşma olasılığı düşük ve sözlük kullanımı öğrencinin okulda öğretmenler tarafından yönlendirilmesine bağlı olduğu düşünülmektedir. İkinci gruptaki öğrencilerin sözlük kullanma alışkanlığının bireysel motivasyon veya okulun yönlendirmesine bağlı olduğu çıkarımına varmak mümkündür. Üçüncü grupta ise öğrencilerin evde daha fazla akademik kaynağa erişebileceğini ve sözlük kullanımının teşvik edilebileceğini göstermektedir. Dolayısıyla öğrenciler, evde sözlük kullanımına daha aşina olmakta ve bu alışkanlığını okulda da sürdürebileceği öngörülebilir. Son grupta öğrencilerin, sözlük kullanımını bir alışkanlık haline getirebildiği ve bu durumun akademik başarılarını olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

Tabloya bakarak hane halkının eğitim düzeyinin, öğrencilerin sözlük kullanım tutumlarını önemli ölçüde etkilediği, eğitim düzeyi yüksek olan hanelerde, sözlük kullanımı daha bilinçli ve yaygın hale gelirken, düşük eğitim düzeyine sahip hanelerde bu alışkanlık daha çok okul ortamına

bağlı kaldığı sonucuna varılabilir. Bu nedenle, özellikle düşük eğitim düzeyine sahip hanelerdeki öğrencilere yönelik sözlük kullanımını teşvik edici programlar veya kaynaklar sağlanması faydalı olabilir.

Tablo 5. Öğrencilerin İkamet Türüne Göre Dağılımı

No	İkamet Adı	n	%
1	İl	280	54,9
2	İlçe	147	28,8
3	Köy	83	16,3
	Toplam	510	100

Tablo 5'e göre öğrencilerin %54,9'u (280 öğrenci) ile büyük çoğunluğu il merkezlerinde yaşamaktadır. Bunu, %28,8 oranında (147 öğrenci) ilçe merkezlerinde yaşayan grup takip etmektedir. Köyde ikamet eden öğrencilerin oranı ise %16,3'tür (83 öğrenci). Bu durum, araştırmaya katılan öğrencilerin büyük ölçüde kent merkezlerinde ikamet ettiğini göstermektedir. Özellikle üniversitenin bulunduğu il merkezine yakın bölgelerden gelen öğrencilerin fazla olduğu söylenebilir.

Tablo 6. Öğrencilerin Meslek (Öğrencilik Hariç) Değişkenine Göre Dağılımı

No	Meslek Adı	n	%
1	Emekli	2	,4
2	İşçi	16	3,1
3	Memur	19	3,7
4	Esnaf	11	2,2
5	Çalışmıyor (Öğrenci)	443	86,9
6	Diğer	19	3,7
	Toplam	510	100

Tablo 6'ya göre araştırmaya katılan öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (%86,9) çalışmamaktadır ve sadece öğrenci olarak eğitimlerine devam etmektedirler. Çalışan öğrenciler arasında en yüksek oranı %3,7 ile memur ve "diğer" kategorisinde yer alan meslek grupları oluşturmaktadır. İşçi olarak çalışan öğrencilerin oranı %3,1 iken, esnaf olanların oranı %2,2'dir. Emekli öğrencilerin oranı ise oldukça düşüktür (%0,4). Bu veriler, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin büyük çoğunluğunun tam zamanlı olarak eğitimlerine devam ettiğini ve çalışma hayatına dahil olmadığını göstermektedir.

Son üç demografik bulguya göre çıkarılacak sonuç genel olarak, üniversitenin bulunduğu bölgeden gelen öğrencilerin ağırlıklı olduğunu, öğrencilerin büyük kısmının kent merkezlerinde yaşadığını ve çoğunlukla tam zamanlı öğrenci statüsünde eğitim görüldüğünü ortaya koymaktadır.

Sözlük Kullanım Alışkanlıklarına Yönelik Bulgular

Bu başlıkta, öğrencilerin Arapça sözlük kullanım alışkanlıkları ele alınmıştır. Öğrenciler, sözlük kullanmanın yararına dair ön görüşleri, sözlük sahiplikleri, sözlük kullanım sıklıkları ve ortamları, tercih ettikleri sözlük türleri ve sözlük kullanım amaçları vb. yönlerden değerlendirilmiştir. Bulguların detaylarına aşağıdaki tablolar aracılığıyla yer verilmiştir.

Tablo 7. Arapça Sözlük Kullanımının Faydasına Dair Öğrenci Görüşleri

No	Cevap Seçeneği	n	%
1	Çok faydalı	210	35
2	Oldukça faydalı	270	45
3	Kısmen faydalı	90	15
4	Fikrim yok	24	4

No	Cevap Seçeneği	n	%
5	Hiç faydalı değil	6	1
	Toplam	510	100

"Arapça sözlük kullanımı sizce ne kadar faydalıdır?" sorusu için istatistiksel-grafiksel ve anlamlılık testi bakımından bir analiz yapıldığında, mod "oldukça faydalı" (45 kez tekrar etmiş) grubudur. Medyan (veriler sıralandığında ortadaki değer) ise "oldukça faydalı" grubunu oluşturmaktadır. Öğrencilerin %80'i sözlük kullanımını faydalı bulurken, sadece %1 hiç faydalı bulmamaktadır. Bulgular, Nation'ın (2022) dil öğrenmede sözlüklerin kelime edinimi için kritik bir araç olduğu yönündeki tezini desteklemektedir. Ayrıca, mod ve medyanın "oldukça faydalı" kategorisinde yoğunlaşması, öğrencilerin sözlükleri bir özerk öğrenme aracı olarak benimsediğini göstermektedir. Diğer taraftan veriler, beklenen frekanslar ile gözlemlenen frekanslar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını belirleyen kategorik veri analizi (Büyüköztürk vd., 2021, s. 263) (ki-kare testi) ile değerlendirildiğinde cevapların rastgele dağılmadığı ($p < .05$) ve anlamlı bir fark olduğu görülebilir.

Tablo 8. Arapça Matbu (Basılı) Sözlük Sahipliği

No	Cevap Seçeneği	n	%
1	Evet	206	40,4
2	Hayır	304	59,6
	Toplam	510	100

Tablo 8'e göre araştırmaya katılan öğrencilerin %59,6'sı matbu (basılı) Arapça sözlüğe sahip olmadığını belirtirken, %40,4'ü sahip olduğunu ifade etmiştir. Bu sonuç, dijital sözlüklerin yaygınlaşmasıyla birlikte matbu sözlük kullanımının azaldığını, Türkiye'de dijitalleşmenin dil öğrenme araçlarını dönüştürdüğüne dair düşüncelerle paralellik göstermektedir. Ancak matbu sözlüklerin hala tercih edilmesi basılı materyallerin bilişsel işlemeye katkı sağladığı gerçeğini desteklemektedir.

Tablo 9. Arapça Sözlük (Matbu veya Sanal) Kullanmaya Nasıl Karar Verildiği

No	Cevap Seçeneği	n	%
1	Hiç kullanmıyorum	76	14,9
2	Sosyal medyadan etkilenme	19	3,7
3	Arkadaş tavsiyesi	27	5,3
4	Öğretmen tavsiyesi	216	42,4
5	Bireysel kararım	172	33,7
	Toplam	510	100

Tablo 9'a göre sözlük kullanım kararında en etkili faktör %42,4 ile öğretmen tavsiyesidir. Bunu %33,7 ile bireysel karar izlemektedir. Bu bulgu, öğretmenlerin öğrencilerin dil öğrenme sürecindeki rehber rolünü vurgulamaktadır. Sosyal medya ve arkadaş tavsiyelerinin düşük oranlarda kalması (%3,7 ve %5,3), bu kaynakların sözlük kullanımı üzerinde sınırlı etkisi olduğunu göstermektedir. Bu durum, öğrencilerin akademik yönlendirmelere daha fazla önem verdiğini göstermektedir. Öğretmen tavsiyelerinin sözlük kullanımında belirleyici olması, öğretmenlerin bu konuda bilinçlendirici çalışmalar yapmasının önemini de ortaya koymaktadır.

Tablo 10. Arapça Sözlük (Matbu veya Sanal) Kullanma Sıklığı

No	Cevap Seçeneği	n	%
1	Hiç kullanmıyorum	76	14,9
2	Yılda birkaç defa	44	8,6
3	Ayda birkaç defa	136	26,7
4	Haftada birkaç defa	206	40,4

No	Cevap Seçeneği	n	%
5	Her gün	48	9,4
	Toplam	510	100

Tablo 10 incelendiğinde, öğrencilerin %40,4'ü haftada birkaç defa, %26,7'si ayda birkaç defa sözlük kullandığını belirtmiştir. Her gün sözlük kullananların oranı %9,4'tür. Bu veriler, sözlük kullanımının düzenli olduğunu ancak günlük kullanımın daha az yaygın olduğunu ortaya koymaktadır. Hiç kullanmayanların oranının %14,9 olması, bir kesimin sözlük kullanımına ihtiyaç duymadığını veya alternatif yöntemler tercih ettiğini göstermektedir. Bu grup için sözlük kullanımının düzenli bir alışkanlık haline gelmediğini ancak akademik çalışmalar için önemli bir araç olarak görüldüğünü düşündürmektedir.

Tablo 11. Arapça Sözlük (Matbu veya Sanal) Kullanımının Yoğun Olduğu Yer

No	Cevap Seçeneği	n	%
1	Hiç kullanmıyorum	76	14,9
2	Kütüphane	10	2,0
3	Ev/Yurt	174	34,1
4	Fakülte	246	48,2
5	Diğer	4	,8
	Toplam	510	100

Tablo 11'e göre öğrenciler, sözlükleri en çok ders çalışma ortamı olan fakültede (%48,2) kullanmaktadır. Bu, sözlük kullanımının akademik ihtiyaçlarla doğrudan bağlantılı olduğunu gösterir. Kişisel çalışma alanı olan "ev/yurt" seçeneği (%34,1) ile ikinci sıradadır. Bu alanlarında sözlük kullanımı, öğrencilerin bireysel öğrenme süreçlerinde de sözlüğe başvurduğunu ortaya koyar. (%2,0) ile düşük kullanım alanı olan kütüphane seçeneği, kütüphanelerin sözlük kullanımı için tercih edilmediğini, dijital kaynakların fiziksel sözlüklerin yerini aldığını veya kütüphane kültürünün zayıf olduğunu düşündürmektedir.

Fakülte ile ev/yurt tercihinin yüksek olması, öğrencilerin sözlükleri planlı çalışma sırasında kullandığını gösterir. Araştırmanın yapıldığı örneklem üzerinden düşünüldüğünde kütüphanenin zengin olduğunu söylemek mümkündür. Ancak ülke geneli olarak düşünüldüğünde sözlük kullanımının artırılması için fiziksel sözlüklerin erişilebilirliği ve kütüphane etkinliklerinin teşvik edilmesi önem arz etmektedir.

Tablo 12. Arapça Sözlük (Matbu veya Sanal) Kullanımının Yoğun Olduğu Zaman

No	Cevap Seçeneği	n	%
1	Hiç kullanmıyorum	76	14,9
2	Günlük konuşmalar sırasında	12	2,4
3	Kendi kendine araştırma yaparken	45	8,8
4	Basın ve sosyal medyayı takipte	7	1,4
5	Kur'an okurken	20	3,9
6	Ders çalışırken	348	68,2
7	Diğer	2	,4
	Toplam	510	100

Öğrencilerin büyük çoğunluğu (%68,2) sözlükleri en çok ders çalışırken kullanmaktadır. Sözlük kullanımının büyük ölçüde ders çalışma sırasında yoğunlaşması, öğrencilerin Arapçayı akademik bir araç olarak gördüğünü gösterir. Ayrıca ders çalışma sırasında sözlük kullanımının yüksek olması, öğretmenlerin kelime öğretim stratejilerini desteklemesi gerektiğine de işaret

etmektedir. Günlük konuşmalar (%2,4) veya basın ve sosyal medya takibi (%1,4) gibi amaçlarla sözlük kullanımının düşük olması, öğrencilerin pratik dil kullanımında sözlükten yararlanmadığını ortaya koyar. Bu durum, dil öğreniminde iletişimsel becerilerin zayıf olduğuna işaret edebilir. Öğrencilerin günlük hayatta sözlük kullanımını artırmak için iletişim odaklı aktiviteler (örn. Arapça konuşma kulüpleri) düzenlenebilir.

Tablo 13. Arapça Dersine Matbu Sözlük Getirme Durumu

No	Cevap Seçeneği	n	%
1	Hiçbir zaman	327	64,1
2	Çok az	90	17,6
3	Ara sıra	67	13,1
4	Sık sık	9	1,8
5	Her zaman	16	3,1
	Toplam	510	100

Tablo 13'e göre %64,1 gibi oranla öğrencilerin büyük çoğunluğu matbu sözlük getirmemektedir. Bu, dijital sözlüklerin pratikliği ve erişilebilirliği nedeniyle tercih edildiğini gösterir. Ayrıca matbu sözlüklerin oranının (%4,9) düşüklüğü, öğrencilerin taşıma zorluğu veya kullanım alışkanlığı eksikliği nedeniyle bu tür sözlükleri tercih etmediğini düşündürür. Bu konuda, matbu sözlüklerin avantajları başlığında vurgulanan “derinlemesine kelime analizi sağladığına” dair farkındalık artırmanın dışında Sınıf içi matbu sözlük aktiviteleri (örn. kelime avı) ile kullanım teşvik edilebileceği düşünülmektedir.

Tablo 14. Kelime Defteri Tutma Tutumu

No	Cevap Seçeneği	n	%
1	Hiçbir zaman	116	22,7
2	Çok az	120	23,5
3	Ara sıra	187	36,7
4	Sık sık	40	7,8
5	Her zaman	47	9,2
	Toplam	510	100

Tablo 14'e göre kelime defteri tutma konusunda öğrencilerin %36,7'si ara sıra, %23,5'i çok az not aldığını belirtmiştir. Buna göre öğrencilerin yaklaşık yarısı kelime defteri tutmamakta veya çok az tutmaktadır. Bu, kelime öğreniminde sistematik bir yöntem eksikliğini gösterir. Ara sıra kelime defteri tutma ise alışkanlığın düzensiz olduğunu ve öğrencilerin anlık ihtiyaçlara göre hareket ettiğini düşündürmektedir. Her zaman kelime defteri tutanların oranı %9,2'dir. Bu durum, kelime öğrenme stratejilerinde aynı şekilde tutarlılığın düşük olduğunu ve kelime öğreniminde sistematik bir yöntem benimsemediğini göstermektedir. Kelime defteri tutmanın uzun vadeli hafızaya katkısı vurgulanarak, düzenli not alma alışkanlığı kazandırmanın yanında, dijital kelime defteri uygulamaları (örn. Anki) önerilerek, pratik bir çözüm sunulabileceği düşünülmektedir.

Tablo 15. Arapça Sözlük (Matbu veya Sanal) Kullanımında Karşılaşılan Zorluk

No	Cevap Seçeneği	n	%
1	Hiç kullanmıyorum	76	14,9
2	Deyimler veya terimsel ifadeleri bulmada güçlük	13	2,5
3	Sözlüğün dil bilgisi terimlerini anlamada zorluk çekmek	14	2,7
4	Sözlükte örnek cümlelerin veya kullanımların yetersizliği	22	4,3
5	Aranılan kelimenin sözlükte bulunmaması veya eksik bilgiler	39	7,6

No	Cevap Seçeneği	n	%
6	Basılı sözlüklerin yavaş ve zahmetli kullanımı	29	5,7
7	Dijital sözlüklerde arama yaparken teknik sorunlar yaşamak	42	8,2
8	Kelimenin birden fazla anlamı arasında doğru olanı seçememek	150	29,4
9	Kelimenin kökünü doğru tespit edememek	124	24,3
10	Diğer	1	,2
	Toplam	510	100

Tablo 15'e göre Arapça sözlük kullanımında en yaygın zorluklar şunlardır: Kelimenin birden fazla anlamı arasında doğru seçimi yapamama (%29,4). Kelimenin kökünü doğru tespit edememe (%24,3). Dijital sözlüklerde teknik sorunlar (%8,2) ve basılı sözlüklerin zahmetli kullanımı (%5,7). Bu zorluklar, öğrencilerin sözlük kullanımında dil bilgisi ve teknik becerilerinin geliştirilmesi gerektiğine, Arapça sözlük kullanmayı destekleyecek nitelikte morfoloji (sarf) eğitimine biraz daha yoğunlaşmak gerektiğine işaret etmektedir. Bu, "kök farkındalığının kelime öğrenmeyi %40 artırdığı" bulgusuyla desteklenmektedir (Boudelaa & Marslen-Wilson, 2013).

Tablo 16. Arapça Sözlük (Matbu veya Sanal) Kullanımının Arapça Eğitime Katkı Düzeyi

No	Cevap Seçeneği	n	%
1	Hiç kullanmıyorum	76	14,9
2	Hiç faydalı olmadı	4	,8
3	Beklentimin altında kaldı	23	4,5
4	Kısmen faydalı	189	37,1
5	Çok faydalı oldu	218	42,7
	Toplam	510	100

Tablo 16'ya göre ankete katılan öğrencilerin %42,7'si sözlük kullanımının çok faydalı olduğunu belirtirken, %37,1'i kısmen faydalı bulmuştur. Ancak %4,5'i beklentilerinin altında kaldığını ifade etmiş, %0,8'lik bir kesim ise sözlük kullanımını hiç faydalı bulmamıştır. Bu durum, sözlük kullanımının genel olarak olumlu algılandığını ancak bazı öğrenciler için beklenen katkıyı sağlayamadığını göstermektedir.

Buraya kadar elde edilen bulgular ışığında öğrencilerin Arapça sözlük kullanımına yönelik olumlu bir tutuma sahip olduğunu, ancak kullanımda bazı teknik ve pedagojik engellerle karşılaştıklarını söylemek mümkündür. Dijital araçların daha fazla entegre edilmesi ve öğrencilere kelime kök analizi gibi konularda ek eğitim verilmesi ile sözlük kullanımını daha etkili hale getireceği düşünülmektedir.

Sıradaki dört tabloda, öğrencilerin çoklu yanıt verebildikleri veya tamamen kendilerinin cevapladıkları sorulara ait bulgular yer almaktadır. Tamamen kendilerinin cevapladıkları sorulardaki cevaplarda geçen sözcük veya cümleler farklı bile olsa bunlar ortak ifade ile birleştirilmeye çalışılmıştır. Çoklu cevap içermesinden dolayı veriler tablolarda sadece sayı olarak gösterilmiştir.

Tablo 17. Arapça Sözlük (Matbu veya Sanal) Kullanmadaki Amaç

No	Cevap Seçeneği	n
1	Arapça kelimenin Türkçe karşılığını öğrenmek	404
2	Türkçe kelimenin Arapça karşılığını bulmak	253
3	Anlamı bilinen Arapça kelimenin yazımını öğrenmek	133

Not: Sözlük kullanmayanlar hariç, seçilen ilk üç madde rakamsal olarak verilmiştir.

Tablo 17'ye göre öğrenciler Arapça sözlüğü, diğerlerine göre %58,4 oran ile ilk sırada bulunan “Arapça kelimelerin Türkçe anlamını öğrenmek” için kullanıyor. Bu, dil öğreniminde pasif kelime edinimi odaklı bir stratejiyi yansıtmaktadır. %36,6 ile ikinci sıradaki amaç durumundaki “Türkçeden Arapçaya çeviri yapma” ihtiyacı, öğrencilerin aktif üretim becerilerini geliştirmeye çalıştığını gösterir. Üçüncü amaç (%19,2) “Kelime yazımını öğrenmek”, imla hassasiyeti gerektiren durumlarda sözlüğün ikincil bir rol oynadığını ortaya koyar. Bu sonuçlara bakarak öğrencilerin sözlük kullanımı, çeviri odaklı bir yaklaşımla sınırlıdır denilebilir. Kelime yazımı için sözlük kullanımının düşük olması, bu becerinin öğretim sürecinde yeterince vurgulanmadığını düşündürmektedir.

Tablo 18. Arapça Sözlük (Matbu veya Sanal) Kullanımının Yoğun Olduğu Dersler

No	Cevap Seçeneği	n
1	Arapça Dilbilgisi (Nahiv ve Sarf)	401
2	Tefsir	87
3	Hadis	79

Not: Sözlük kullanmayanlar hariç, seçilen ilk üç madde rakamsal olarak verilmiştir.

Tablo 18'e göre, Fıkıh, İslam Tarihi, Kelam ve Kur'an gibi seçeneklerin de olduğu ilgili sorunun cevabında öğrenciler (401 kişi) baskın ders olarak dilbilgisi derslerinde yoğunlaşmıştır. Bu, öğrencilerin morfolojik ve sentaktik analizlerde zorlandığını göstermektedir. Dilbilgisi derslerinde sözlük kullanım becerilerinin sistematik olarak öğretilmesi, öğrencilerin kelime köklerini ve türetme kurallarını daha iyi kavramasını kolaylaştıracak bir tedbir olarak görülebilir. Sözlük kullanımının, Tefsir (87 kişi) ve Hadis (79 kişi) gibi metin analizi derslerinde düşük olduğu gözlemlenmektedir. Bu da hocaların kelime anlamlarını doğrudan açıklaması veya öğrencilerin metinleri "bağlam içinde" anlamaya odaklanmasıyla açıklanabilir bir durumdur. Buna göre Tefsir ve Hadis derslerinde bağlamsal kelime öğrenimi (örn. ayet/hadislerde geçen anahtar kavramların sözlüklerle desteklenmesi) teşvik edilebilir.

Tablo 19. Kelime Defterine Ekleme Yapılan Kaynaklar

No	Cevap Seçeneği	n
1	Arapça ders kitabı	367
2	Sözlük	171
3	Film, dizi vb. medya	101

Not: Defter tutmayanlar hariç, seçilen ilk üç madde rakamsal olarak verilmiştir.

Tabloya göre 367 kişi ile en yaygın kaynak durumundaki “Arapça ders kitabı” seçeneği öğrencilerin kelime öğreniminde formal eğitim araçlarına bağımlı olduğunu göstermektedir. Bu durum, müfredat odaklı öğrenme stratejilerinin ve öğretmenlerin kelime listelerini ders kitaplarından seçme eğilimini yansıtmaktadır. 171 kişi ile sözlüklerin kaynak olarak seçilmesi, destekleyici bir araç olarak kullanıldığını ancak ders kitabı kadar etkin olmadığını ortaya koyar. Bir sonraki tablo analizinde, öğrencilerin sözlük kullanımında zorluk yaşadıkları tespit edilmiştir (kök bulma sorunu gibi). Bu da sözlüklerin tercih edilirlilik oranını düşürdüğünü akla getirmektedir. Film/dizi gibi otantik materyallerin üçüncü sırada yer alması, öğrencilerin dil öğreniminde pasif maruz kalma yöntemlerine sınırlı erişimi olduğunu, bu kaynakların pedagojik sürece entegre edilmediğini veya öğrencilerin motivasyon eksikliğini düşündürmektedir.

Tablo 20. Arapça Sözlük (Matbu veya Sanal) Kullanımı Sırasında Yaşanan Zorluğu Aşma Biçimi

No	Cevap Seçeneği	n
1	Öğretmene veya bilen birine sormak	129
2	İnternet ve dijital kaynaklardan yararlanma	62
3	Kelimenin kökünü bulmaya çalışma	38

Not: Sözlük kullanmayanlar hariç, yazılan ilk üç madde rakamsal olarak verilmiştir.

Ezber yapma, sabır gösterme, örnek kullanımlara bakma, cümleye göre en uygun cevabı bulma, farklı sözlüklerden karşılaştırma yapma, kelimenin kökünü bulmaya çalışma gibi cevapların da bulunduğu soruya Tablo 20’de görüldüğü üzere öğrencilerin yarısından fazlası (129 kişi) çözüm için doğrudan insan desteğine (öğretmen, hoca, arkadaş) başvurmuştur. Dijital kaynaklar (62 kişi) ve kök analizi (38 kişi) ise ikincil yöntemler olarak öne çıkıyor. Buradan yola çıkarak insan etkileşiminin, Arapça sözlük kullanımında yaşanan zorlukların aşılmasında en kritik faktör olduğunu belirtmek yerindedir.

Buraya kadar verilenler tablolar üzerinden nicel yorumlarla ele alınmıştır. Aşağıda yer alan üç adet tablo üzerinden “kelime bilgisi” ile “medrese eğitimi alıp almama”, “matbu (basılı) sözlük sahipliği” ve “matbu veya sanal Arapça sözlük kullanım sıklığı” arasındaki ilişki SPSS programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Böylece Arapça sözlük kullanımı ve öğrenci başarısı arasındaki ilişki üzerinden araştırmanın temel savını desteklenmiştir.

Tablo 21. Medrese Eğitimi Alma Durumu ile Kelime Bilgisi Arasındaki İlişki

Grup	Kişi	Ort.	Std. Deviation	Std. Error Mean	P
Hayır	386	3,13	1,484	,076	,091
Evet	124	3,39	1,435	,129	

* $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı

Katılımcıların medrese eğitimi alıp almamaları ile kelime bilgisi başarı puanları arasındaki ilişkiye yönelik yapılan analiz sonuçlarına göre, “Hayır” yanıtı veren 386 katılımcının ortalama puanı 3,13 (SS=1,484), “Evet” yanıtı veren 124 katılımcının ortalama puanı ise 3,39 (SS=1,435) olarak bulunmuştur. Her iki grubun standart hata değerleri (Std. Error Mean) sırasıyla ,076 ve ,129’dur. Elde edilen p (istatistiksel anlamlılık) değeri ,091 olup, bu değer $p < 0,05$ anlamlılık düzeyinin üzerinde kaldığı için iki grup arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu bulguya göre, medrese eğitimi almış olmak ile kelime bilgisi başarı puanı arasında anlamlı ve belirgin bir ilişki bulunmamaktadır. Bununla birlikte, “Evet” grubunun ortalama puanının daha yüksek olması, bu gruptaki bireylerin kelime bilgisi düzeylerinin görece daha yüksek olabileceğine işaret etmekle birlikte, kelime bilgisi testinin müfredat dışını da kapsayacak şekilde tekrarlanması gibi durumda farkın istatistiksel anlamlılığa ulaşabilmesi değerlendirilmiştir.

Tablo 22. Matbu (Basılı) Sözlük Sahipliği ile Kelime Bilgisi Arasındaki İlişki

Grup	Kişi	Ort.	Std. Deviation	Std. Error Mean	P
Hayır	304	3,11	1,456	,083	,135
Evet	206	3,31	1,498	,104	

* $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı

Katılımcıların kendilerine ait herhangi bir matbu (basılı) sözlüğe sahip olup olmamaları ile kelime bilgisi başarı puanları arasındaki ilişkiye yönelik analiz sonuçlarına göre, “Hayır” yanıtı veren 304 katılımcının ortalama puanı 3,11 (SS=1,456), “Evet” yanıtı veren 206 katılımcının ortalama puanı ise 3,31 (SS=1,498) olarak bulunmuştur. Grupların standart hata değerleri sırasıyla ,083 ve ,104’tür. İki grup arasındaki farkın anlamlılığına ilişkin yapılan istatistiksel analiz

sonucunda elde edilen p değeri ,135'tir. Bu değer, $p < 0,05$ düzeyinde anlamlılık sınırının üzerinde olduğu için, gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak yine anlamlı bulunmamıştır. Başka bir ifadeyle, matbu sözlük sahibi olma durumu ile kelime bilgisi başarı puanı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Ancak "Evet" grubunun ortalama puanının daha yüksek olması, bu bireylerin kelime bilgisi düzeylerinin görece daha yüksek olabileceğine işaret etmekle birlikte, farkın anlamlılığa ulaşabilmesi için sözlük sahipliğinin yetmediği, sözlüğün kullanılıp kullanılmadığı veya ne sıklıkla kullanıldığı ön plana çıkmaktadır. Bu yüzden, Arapça sözlük kullanım sıklığı ile kelime başarı puanı arasında ilişki kurulması ihtiyacı oluşmuştur. Sanal sözlük kullanım durumu da dahil edilerek "sözlük kullanmanın akademik başarıya katkısı var mı?" sorusunun cevabı aşağıdaki tabloda analiz edilmiştir.

Tablo 23. Sözlük (Matbu veya Sanal) Kullanma Sıklığı ile Kelime Bilgisi Arasındaki İlişki

Grup	Kişi Ort.	Std. D.	Std. E.	VK	SS	df	Mean S	F	P	Tukey
1. Hiç kullanmıyorum	76 2,79	1,644	,189	Gruplar Arası	58,500	4	14,625	7,043	,000	
2. Yılda birkaç defa	44 2,68	1,537	,232	Grup İçi	1048,669	505	2,077			1-4
3. Ayda birkaç defa	136 3,03	1,445	,124	Toplam	1107,169	509				1-5
4. Haftada birkaç defa	206 3,40	1,360	,095							2-4
5. Her gün	48 3,88	1,331	,192							2-5
Total	510 3,19	1,475	,065							3-5

* $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı

Katılımcıların Arapça sözlük (matbu veya sanal) kullanım sıklıkları ile kelime bilgisi başarı puanları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Analiz sonucunda gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde (dağılım değerinde) fark olduğu görülmüştür ($F(4,505)=7,043$; $p=,000 < 0,05$). Bu bulgu, Arapça sözlük kullanım sıklığının kelime bilgisi başarı puanlarını anlamlı biçimde etkilediğini göstermektedir. Grupların aritmetik ortalamaları incelendiğinde, sözlük kullanım sıklığı arttıkça kelime bilgisi puanlarında da artış olduğu gözlemlenmektedir. "Hiç kullanmıyorum" diyen katılımcıların ortalama puanı 2,79 ($SS=1,644$), "Yılda birkaç defa" diyenlerin 2,68 ($SS=1,537$), "Ayda birkaç defa" diyenlerin 3,03 ($SS=1,445$), "Haftada birkaç defa" diyenlerin 3,40 ($SS=1,360$) ve "Her gün" kullananların ortalaması 3,88 ($SS=1,331$) olarak hesaplanmıştır. Farkın hangi gruplar arasında anlamlı olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Tukey HSD testi sonucuna göre; 1-4, 1-5, 2-4, 2-5 ve 3-5 grup çiftleri arasında anlamlı farklar bulunmuştur. Bu sonuç, özellikle düzenli (haftada birkaç defa ya da her gün) sözlük kullanan bireylerin kelime bilgisi düzeylerinin, sözlüğü nadiren ya da hiç kullanmayan bireylere kıyasla anlamlı derecede daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgular, sözlük kullanım sıklığının Arapça kelime bilgisi gelişiminde önemli bir değişken olduğunu göstermekte; dolayısıyla kelime öğrenme sürecinde sözlük kullanımının desteklenmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Sonuç

Bu araştırma, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin Arapça sözlük kullanımına ilişkin tutumlarını, tercih ettikleri sözlük türlerini ve karşılaştıkları zorlukları ortaya koymayı amaçlamıştır. Anket verilerine dayalı analizler sonucunda, öğrencilerin büyük çoğunluğunun Arapça sözlük kullanımına önem verdiği, ancak bu kullanımın sıklık ve biçim açısından değişkenlik gösterdiği belirlenmiştir.

Yaşadıkları sorunlara rağmen özellikle Tablo 23'e göre değerlendirildiğinde öğrencilerin matbu ya da dijital sözlük kullanım sıklığının akademik başarılarını olumlu yönde etkilemiş olması

son derece önem arz etmektedir. Elde edilen sonuçlar, Kardaş'ın (2016) *Türkçe Öğrenen Yabancı Öğrencilerin Sözlük Kullanma Tutum Ve Alışkanlıkları Üzerine Bir Araştırma* isimli çalışmasından elde ettiği, yabancı dil öğrenen öğrencilerin büyük çoğunluğunun akıllı telefonları ve sözlük yazılımlarını sıkça başvurmasına ilişkin sonuçla örtüşmektedir (Kardaş, 2016, s. 518; Halat & Fırat, 2021, s. 161). Genel olarak anket sonuçları, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin büyük bir çoğunluğunun Arapça sözlük kullanımına önem verdiğini göstermektedir. Özellikle ders çalışırken ve kelime anlamlarını öğrenirken sözlük kullanımının yaygın olduğu görülmüştür. Ancak, öğrencilerin karşılaştığı başlıca zorluklar arasında kelimenin kökünü tespit edememe ve birden fazla anlam arasında seçim yapma gibi sorunlar öne çıkmaktadır. Araştırma içeriğinden yola çıkarak aşağıda belirtilen sonuçlara ulaşmak mümkün olup ilgili öneriler de bilahare sunulmuştur.

Sözlük Kullanım Alışkanlıkları

- Öğrencilerin büyük çoğunluğu (%80) sözlük kullanımını faydalı bulmaktadır. Ancak, sözlük kullanım sıklığı incelendiğinde, yalnızca %9,4'lük bir kesimin her gün sözlük kullandığı görülmüştür.
- Sözlük kullanımının en yoğun olduğu yerler, fakülte (%48,2) ve ev/yurt (%34,1) ortamlarıdır. Bu durum, sözlüklerin daha çok akademik çalışmalar sırasında kullanıldığını göstermektedir.
- Öğrencilerin %40,4'ü haftada birkaç defa sözlük kullanırken, %14,9'u hiç kullanmadığını belirtmiştir. Bu veri, sözlük kullanımının düzenli bir alışkanlık haline gelmediğine işaret etmektedir.

Sözlük Tercihleri ve Kullanım Amaçları

- Öğrencilerin %59,6'sı basılı sözlüğe sahip olmadığını ifade etmiştir. Bu durum, dijital sözlüklerin yaygınlaştığını göstermektedir.
- Sözlük kullanımında en etkili faktör, öğretmen tavsiyesidir (%42,4). Bu da öğretmenlerin dil öğrenim sürecindeki rehber rolünü vurgulamaktadır.
- Öğrenciler, sözlükleri en çok "Arapça kelimenin Türkçe karşılığını öğrenmek" (%58,4) ve "Türkçe kelimenin Arapça karşılığını bulmak" (%36,6) amacıyla kullanmaktadır.

Karşılaşılan Zorluklar

- Öğrencilerin en çok zorlandığı konular arasında:
 - Kelimenin birden fazla anlamı arasında doğru seçimi yapamama (%29,4)
 - Kelimenin kökünü tespit edememe (%24,3)
 - Dijital sözlüklerde teknik sorunlar (%8,2)
 - Basılı sözlüklerin zahmetli kullanımı (%5,7)
- Ayrıca, kelime defteri tutma alışkanlığının düşük olması (%36,7 ara sıra, %23,5 çok az), kelime öğrenme sürecinde sistematik bir yöntem eksikliğine işaret etmektedir.

Sonuçların Yorumlanması:

Araştırmanın sonuçları, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin Arapça sözlük kullanımına önem verdiklerini, ancak bu kullanımın daha çok akademik ihtiyaçlarla sınırlı kaldığını göstermektedir. Öğrencilerin büyük bir kısmı sözlükleri ders çalışırken kullanmakta, ancak günlük dil pratiğinde sözlükten yararlanma oranı oldukça düşüktür (%2,4). Bu durum, öğrencilerin Arapçayı daha çok teorik bir ders olarak gördüklerini ve pratik iletişim becerilerini geliştirmede eksik kaldıklarını düşündürmektedir.

Dijital sözlüklerin yaygınlaşmasına rağmen, öğrencilerin bir kısmı hala basılı sözlükleri tercih etmektedir. Ancak, basılı sözlüklerin taşınma zorluğu ve arama süresinin uzun olması gibi dezavantajları, öğrencilerin dijital sözlüklere yönelmesine neden olmaktadır. Bununla birlikte, dijital sözlüklerde yaşanan teknik sorunlar ve bazı kelimelerin eksik bilgilerle sunulması, öğrencilerin sözlük kullanım verimliliğini düşürmektedir.

Öğrencilerin sözlük kullanımında en çok zorlandıkları konuların başında, kelimenin kökünü bulma ve çok anlamlılık sorunu gelmektedir. Bu da Arapça dilbilgisi (sarf ve nahiv) eğitiminin güçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Öneriler

Eğitim Politikaları ve Müfredat Geliştirme

- Sözlük Kullanımının Öğretilmesi: Arapça derslerinde sözlük kullanım teknikleri öğretilmeli, öğrencilere kelime köklerini tespit etme ve çok anlamlı kelimeleri doğru kullanma konusunda pratik eğitimler verilmelidir.
- Dijital Sözlüklerin Entegrasyonu: Üniversite bünyesinde güvenilir dijital sözlük uygulamaları tanıtılmalı ve öğrencilerin bu kaynaklara erişimi kolaylaştırılmalıdır.
- Kelime Defteri Tutma Alışkanlığı: Öğrencilere düzenli kelime defteri tutma alışkanlığı kazandırılmalı, bu defterlerin nasıl etkili kullanılacağına dair rehberlik yapılmalıdır.

Teknolojik Altyapının Geliştirilmesi

- Akıllı Telefon Uygulamaları: Arapça-Türkçe sözlük uygulamaları geliştirilerek, öğrencilerin cep telefonları üzerinden hızlı ve doğru bilgiye ulaşmaları sağlanmalıdır.
- Çevrimdışı Kullanım: Dijital sözlüklerin internet bağlantısı gerektirmeden kullanılabilmesi için çevrimdışı modüller eklenmelidir.

Öğretmen ve Öğrenci Farkındalığının Artırılması

- Öğretmen Eğitimleri: Arapça öğretmenleri, sözlük kullanımının önemi ve teknikleri konusunda bilinçlendirilmeli, bu konuda seminerler düzenlenmelidir.
- Öğrenci Motivasyonu: Sözlük kullanımını teşvik edici yarışmalar ve ödüllü etkinlikler düzenlenerek, öğrencilerin bu alışkanlığı kazanmaları sağlanmalıdır.

Kütüphane ve Kaynak Desteği

- Basılı Sözlüklerin Çoğaltılması: Fakülte kütüphanelerinde Arapça sözlük sayısı artırılmalı ve öğrencilerin bu kaynaklara kolayca ulaşması sağlanmalıdır.
- Online Sözlük Veri tabanları: Üniversite tarafından lisanslı online sözlük veri tabanlarına erişim sağlanarak, öğrencilerin akademik çalışmalarında güvenilir kaynaklardan yararlanmaları desteklenmelidir.

Bu araştırmadan elde edilen bulgular, sözlük kullanımının dil öğreniminde kritik bir rol oynadığını, ancak öğrencilerin bu konuda yeterli desteği alamadıklarını göstermektedir. Öneriler doğrultusunda, eğitim politikalarının gözden geçirilmesi, teknolojik altyapının iyileştirilmesi ve öğrencilerin sözlük kullanım becerilerinin geliştirilmesi, Arapça öğrenim sürecinin daha verimli hale gelmesini sağlayacaktır. Çalışmanın, gelecekte yapılacak benzer araştırmalar için bir temel oluşturması ve Arapça dil eğitiminde sözlük kullanımının öneminin vurgulanması amaçlanmıştır.

Extended Abstract

This comprehensive study examines the intricate relationship between theology students and their usage of Arabic dictionaries at Çukurova University. As Arabic serves as the foundational language for Islamic theological studies, understanding students' dictionary usage patterns, preferences, and challenges provides crucial insights for enhancing language pedagogy in religious education contexts. The research investigates multiple dimensions of dictionary use, including format preferences, frequency of consultation, contextual applications, and the correlation between dictionary usage and academic performance.

The investigation employed a robust quantitative methodology, utilizing a relational survey model to collect data from 510 students across various academic levels at the Faculty of Theology. A meticulously designed 33-item questionnaire captured demographic information, dictionary ownership statistics, usage habits, and specific challenges encountered during dictionary consultation through 23 tables. The research instrument underwent rigorous validation through expert review by five academic specialists in education sciences and religious education, with additional input from seven Arabic language scholars for vocabulary-related items. Data analysis incorporated both descriptive statistics and advanced inferential techniques using SPSS 25 software, including frequency distributions, ANOVA tests, and Tukey HSD post-hoc analyses to examine group differences.

The sample represents all academic levels, with 22% in preparatory classes, 25.3% first-year students, 18.4% second-year, 17.6% third-year, and 16.7% fourth-year students. Findings demonstrate a notable transition in dictionary format preferences, with 59.6% of students reporting no ownership of print dictionaries, indicating a substantial shift toward digital resources. Usage patterns show that 40.4% consult dictionaries several times weekly, while 26.7% use them monthly, and a mere 9.4% engage in daily dictionary use. The primary contexts for dictionary consultation are academically oriented, with 68.2% using dictionaries primarily for coursework and 34.1% for independent home study. Surprisingly, only 2.4% reported using dictionaries for daily conversation practice, highlighting a potential gap in communicative language application.

Students identified several significant challenges in dictionary usage. The most prevalent issue involves polysemy, with 29.4% struggling to select appropriate meanings from multiple options. Morphological difficulties appear prominently, as 24.3% report challenges in identifying word roots, a crucial skill for Arabic language processing. Technical barriers affect digital dictionary users, with 8.2% encountering interface or connectivity problems, while 5.7% cite the cumbersome nature of print dictionaries as a deterrent to frequent use.

The study reveals compelling evidence regarding the academic benefits of dictionary use. Statistical analysis demonstrates a positive correlation between consultation frequency and vocabulary retention ($p < 0.05$). Students who used dictionaries weekly or daily achieved

significantly higher vocabulary scores compared to infrequent users. The research also uncovers the influential role of educators, with 42.4% of students attributing their dictionary usage habits directly to teacher recommendations, underscoring the pedagogical importance of instructor guidance in resource utilization.

While digital dictionaries dominate current usage due to their accessibility and convenience, the study notes persistent value in print dictionaries for detailed lexical analysis. However, the research identifies several areas requiring improvement in digital resources, including the need for more sophisticated search algorithms to handle morphological variations and the incorporation of richer contextual examples to address polysemy challenges.

The study proposes multiple recommendations for enhancing dictionary efficacy in theological education. At the pedagogical level, it suggests integrating structured dictionary skills training into Arabic grammar curricula, with particular emphasis on root identification and meaning differentiation strategies. For digital tools, the research advocates developing more intuitive interfaces with offline capabilities and expanded example databases. At the institutional level, recommendations include expanding library dictionary collections and implementing faculty development programs to improve dictionary instruction techniques.

These findings have significant implications for Arabic language education in theological contexts. By addressing the identified challenges through targeted instructional interventions, technological improvements, and institutional support, educators can substantially enhance the quality of Arabic language acquisition among theology students. The study establishes an important foundation for future research directions, including investigations into AI-enhanced dictionary tools, comparative studies across different theological education systems, and longitudinal assessments of dictionary use on long-term language proficiency.

The research contributes valuable insights to the fields of lexicography and religious education, offering evidence-based strategies to optimize dictionary utilization in Arabic language learning. Its findings have particular relevance for curriculum developers, dictionary compilers, and language instructors working in Islamic theological education contexts, providing concrete data to inform both pedagogical approaches and resource development.

Kaynakça

- Boudelaa, S. & Marslen-Wilson, W. D. (2013). Morphological structure in the Arabic mental lexicon: Parallels between standard and dialectal Arabic. *Language and Cognitive Processes*, 28 (10), 1453-1473.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2021). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (31. baskı). Pegem Akademi.
- Creswell, J. W. (2014). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches* (4. ed). SAGE.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E. & Hyun, H. H. (2012). *How to Design and Evaluate Research in Education* (8th ed). McGraw-Hill Humanities/Social Sciences/Languages.
- Halat, S. & Fırat, H. (2021). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Sözlük Kullanımına Yönelik Öğrenci Görüşleri. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16, 148-165.

- Karagöz, Y. (2016). *SPSS 23 ve AMOS 23 Uygulamalı İstatistiksel Analizler*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karasar, N. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (32. basım). Nobel Yayın Dağıtım.
- Kardaş, D. (2016). Türkçe Öğrenen Yabancı Öğrencilerin Sözlük Kullanma Tutum ve Alışkanlıkları Üzerine Bir Araştırma. *Milli Eğitim Dergisi*, 45 (210), 507-519.
- Maden, S. & Demir, R. (2019). Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programlarında Sözlük Kullanma Alışkanlığı Kazandırmaya Dair Tespitler. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15 (2), 419-436. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.533593>
- Nation, I. S. P. (2022). *Learning Vocabulary in Another Language*. Cambridge Applied Linguistics.
- Tağa, T. (2022). Ortaokul Öğrencilerinin Sözlük Kullanma Alışkanlıkları Üzerine Bir Araştırma. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 26 (2), 521-532.
- Taşkın, Y. (2023). Yabancılar Türkçe Öğretiminde Öğrencilerin Sözlük Kullanma Tercihlerinin İncelenmesi. *Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi*, 6 (1), Article 1. <https://doi.org/10.48174/buaad.1296735>

İnternet Kaynakları

- YÖK 259-universitelerarası-kurul-toplantisi. (t.y.). 25 Mart,2025, tarihinde <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2024/259-universitelerarası-kurul-toplantisi.aspx> adresinden erişilmiştir.
- Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi. (t.y.). 18 Mart,2025, tarihinde <https://istatistik.yok.gov.tr/> adresinden erişilmiştir.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. Bu çalışma, Çukurova Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Alanında Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan 11.03.2025 tarihi ve 7 karar sayısı ile etik onay almıştır. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. This study received ethical approval from the Çukurova University Scientific Research and Publication Ethics Committee in the Field of Social and Human Sciences with the decision number 7 dated 11.03.2025.

Çatışma Beyanı/Declaration of Conflict: Çalışmada kişi ya da kurumlar arası çıkar çatışmasının olmadığı beyan olunur. / It is declared that there is no conflict of interest between individuals or institutions in the study.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı/Contribution Rate Declaration of Researchers: Bu çalışmada 1. yazarın katkısı %40, 2. yazarın katkısı %30, 3. yazarın katkısı %30'dur. / In this research, the first author's contribution is 40%, the second author's contribution is 30%, and the third author's contribution is 30%.

Telif Hakkı&Lisans/Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0